

Els models lingüístics actuals

Daniel Casals i Martorell

PID_00205280

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	7
1. Els models de llengua actuals	9
1.1. L'accés i el retorn de la llengua catalana als <i>media</i>	10
1.2. La polèmica entre <i>heavies</i> i <i>lights</i>	11
1.3. Els mitjans audiovisuals públics	14
1.3.1. Catalunya Ràdio	14
1.3.2. Televisió de Catalunya	15
1.3.3. El portal lingüístic <i>ésAdir</i>	20
1.4. Els mitjans escrits: <i>El Periódico de Catalunya</i> i <i>El 9 Nou</i>	22
1.5. Estructures empresarials al servei de la qualitat lingüística	24
1.5.1. La Unitat d'Assessorament Lingüístic de Catalunya Ràdio	24
1.5.2. El Departament d'Assessorament Lingüístic i Accessibilitat de Televisió de Catalunya	26
2. El paper dels mitjans en la configuració d'un espai de comunicació en català, i en l'educació i la cohesió social	28
2.1. Bases per a l'establiment d'un espai de comunicació en català ..	28
2.1.1. Els mitjans de la CCMA al territori	29
2.1.2. Abast de les emissions	29
2.1.3. Protecció de la llengua catalana	31
2.1.4. Representació del territori	31
2.1.5. Tractament de la informació	32
2.2. Educació i cohesió social des dels <i>media</i> en un món globalitzat	34
2.2.1. Integració lingüística dels immigrants del segle XX a la televisió	34
2.2.2. Integració lingüística dels immigrants del segle XXI a la televisió	35
Resum	37
Bibliografia	39

Introducció

En aquest mòdul partim del punt que el català va ser apartat dels àmbits d'ús formals durant gairebé quatre dècades i situem l'arrencada en la recuperació de la llengua catalana per a l'espai públic i en la configuració, durant els més de trenta anys que han transcorregut des d'aleshores, dels models lingüístics actuals del català estàndard, posats en pràctica en el sistema d'ensenyament, en l'Administració pública i en els mitjans de comunicació, a més d'altres àmbits.

Per això, aquest segon mòdul s'estructura en dos grans apartats. El primer aproxima l'estudiant a la gènesi i a la construcció dels actuals models de llengua dels mitjans de comunicació, i s'articula en cinc parts. La primera s'ocupa de dibuixar l'escenari de recuperació de la llengua per als mitjans durant la transició, això és, entre la segona meitat de la dècada dels setanta i la primera de la dècada dels vuitanta. En concret, en la segona part, aborda l'anomenada "polèmica entre els partidaris del català *heavy* i els del català *light*", en el marc de la qual es va discutir el model lingüístic i estilístic més adequat per als mitjans de comunicació d'aquella època. La tercera part, que ofereix un primer resultat d'aquell debat, s'endinsa en el model lingüístic de les emissores radiofòniques i dels canals televisius de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), l'exponent més clar i nou del qual és el portal lingüístic *ésAdir*.

La quarta part, al seu torn, afronta el model de llengua dels mitjans de comunicació escrits en català, tant els de caràcter nacional com els de proximitat. De fet, aquest darrer àmbit és idiosincràtic de Catalunya i ha donat lloc a capçaleres –generalment de caràcter setmanal– de referència, que han estat plataformes per a la difusió de la varietat formal escrita del català. La cinquena i última part d'aquest capítol s'ocupa de mostrar, per mitjà de l'exemple de la CCMA, el funcionament de les estructures empresarials que tenen l'objectiu de garantir la qualitat lingüística en el sector mediàtic, un tret que caracteritza les organitzacions empresarials o institucionals que tenen la missió i la responsabilitat de garantir un ús lingüístic acurat, que esdevingui model per a l'audiència, i que han estat concebudes com a instruments de normalització lingüística.

El segon gran apartat tracta del paper dels mitjans, d'una banda, en la configuració d'un espai de comunicació en català i, de l'altra, en l'educació i la cohesió social, i s'estructura en dues parts. La primera es dedica a estudiar les variables que, en aquests més de trenta anys d'experiència dels mitjans audiovisuals públics, poden haver donat lloc a l'establiment de les bases per a la configuració d'un futur espai de comunicació en català: la implantació dels mitjans de comunicació de la CCMA al domini lingüístic, l'abast de les seves

emissions, la protecció de la llengua i de la cultura catalanes, i la representació dels territoris d'aquest domini a la seva graella de programació, sobretot en els espais informatius.

En la segona part de l'apartat, situem aquests models en la societat globalitzada d'avui, i observem que fan un salt qualitatiu. A la fixació i difusió de formes, en l'actualitat s'hi afegeix la construcció de patrons de comportament sociolingüístic. Així, hi analitzem, d'una banda, de quina manera els *media*, mantenint el paper d'agents educadors i de cohesionadors socials, han reflectit el comportament lingüístic dels immigrants arribats a Catalunya a mitjan segle XX i, de l'altra, com s'han plantejat també un model d'integració adreçat a les noves onades migratòries de la primera dècada del segle XXI.

Objectius

Els objectius que s'han d'haver assolit després d'haver treballat aquest mòdul són els següents:

1. Conèixer les coordenades temporals en què es va produir la recuperació del català per a l'espai públic al final de la dictadura i durant la transició.
2. Entendre com s'han configurat els models de llengua estàndard actuals.
3. Conèixer els postulats dels partidaris del català *heavy* i els del català *light*, sobretot en relació amb els mitjans de comunicació.
4. Tenir una visió panoràmica i crítica dels principals models difosos pels mitjans de comunicació audiovisuals actuals.
5. Conèixer els principals llibres d'estil dels mitjans de comunicació, escrits i audiovisuals, que s'expressen en català, i veure com han evolucionat.
6. Entendre la importància de les unitats d'assessorament lingüístic d'empreses i institucions que tenen el català com a llengua vehicular, amb l'objectiu de garantir la qualitat lingüística de les seves comunicacions.
7. Analitzar com els mitjans de comunicació de Catalunya que tenen el català com a llengua vehicular han posat les bases per a un futur espai de comunicació en català.
8. Entendre com els mitjans de comunicació representen el domini lingüístic català en la seva programació.
9. Analitzar el paper de tutela de la llengua i de la cultura catalanes que exerceixen els mitjans de comunicació públics de Catalunya.
10. Ser conscient de com els *media* que s'expressen en català exerceixen un paper educador de l'audiència i cohesionador de la societat en el marc d'un món globalitzat, per exemple, oferint patrons d'integració lingüística dels immigrants.

1. Els models de llengua actuals

L'estàndard d'una llengua té com a objectiu la intercomunicació entre els integrants d'una comunitat lingüística. És la varietat pròpia del sistema d'ensenyament, de l'Administració pública i dels mitjans de comunicació, entre altres àmbits d'ús formal. A partir d'aquesta varietat estàndard –que té com a base la normativa–, els diferents àmbits construeixen els seus models de llengua, que no són altra cosa que l'adaptació de l'estàndard a uns requeriments sectorials determinats. Podem parlar, en aquest sentit, de model lingüístic de la literatura, model lingüístic de l'ensenyament, model lingüístic de l'Administració o model lingüístic dels mitjans de comunicació.

L'àmbit dels mitjans –i el cas català no n'ha estat una excepció– ha vist durant els darrers anys com es multiplicaven les formes de comunicació. A la xarxa, els mitjans convencionals –premsa, ràdio i televisió– han creat les seves versions digitals, cosa que ha augmentat considerablement el nombre de textos que arriben a l'audiència. A més, les noves tecnologies han fet emergir noves formes d'expressar-se, per exemple, les lligades al web 2.0 (com ara les xarxes socials), gràcies a les quals hi pot haver interacció entre una capçalera i els seus usuaris, posem per cas. La dimensió que han adquirit actualment els mitjans de comunicació, i també la limitació d'espai pròpia d'aquets tipus de materials, justifica que centrem l'exposició només en aquest àmbit.

I com havia de ser el model de llengua dels *media*? Aquesta qüestió, que va tenir una dimensió pública, es va plantejar, justament, quan la llengua catalana va poder accedir als mitjans de comunicació, després de la dictadura franquista. Entre el final de la dècada dels setanta i el començament dels vuitanta, el que es discutia era quin havia de ser el model de català més apropiat per als *media*, sobretot els audiovisuals, amb l'objectiu d'aconseguir una comunicació àgil i eficaç.

De fet, la llengua catalana ha estat objecte de polèmiques durant la seva història en diverses ocasions. N'és un exemple prou conegut i estudiat el debat que hi va haver durant la segona meitat del segle XIX, previ a la codificació fabriana, entre els partidaris de dues opcions: *el català que ara es parla* i *el català acadèmic*.

1.1. L'accés i el retorn de la llengua catalana als *media*

La llengua catalana va començar a ser utilitzada significativament en programes radiofònics durant el tardofranquisme, per bé que en casos comptats i controlats. I també va ser present en alguns espais de televisió a les dècades dels seixanta i dels setanta. El 1976 va aparèixer el diari *Avui* i va començar a emetre Ràdio 4.

El marc legal democràtic (1978) establiria les bases de tutela de l'idioma. D'acord amb l'Estatut d'autonomia de Catalunya i amb les lleis 7/1983 i 10/1983, Catalunya Ràdio –emissora institucional de la Generalitat de Catalunya– va començar a emetre el 20 de juny de 1983, dins de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV). I així mateix ho faria TV3 el 10 de setembre d'aquell mateix any. Cal subratllar que la legislació en matèria de telecomunicacions obria les portes a la proliferació de mitjans d'abast local, entre els quals destaca Ràdio Arenys (1979). Així es va configurar un mapa de mitjans audiovisuals que se servia del català com a llengua vehicular. Això feia que l'estàndard de la llengua catalana pogués arribar, per més canals, a la població.

En aquells moments, però, la normativa de la llengua catalana no havia fixat encara un model d'elocució formal per a aquella ocasió. L'IEC, restablert l'any 1976, tot just estava iniciant l'actualització de la normativa. Tanmateix, la proliferació de mitjans audiovisuals feia inajornable la fixació d'un model ortològic que servís de referència als locutors i presentadors. Van ser els mitjans de comunicació, sobretot els públics, els que van assumir la responsabilitat de fixar els primers criteris formals per a parlar per antena. Aleshores, no hi havia cap tradició televisiva en català i la de la ràdio era llunyana i havia estat breu (1924-1939). Els precedents més propers eren Ràdio Associació de Catalunya i Ràdio Barcelona. En el cas dels mitjans escrits, la situació també era problemàtica, perquè la llengua que havien d'usar s'havia d'acostar a la parla de la gent i aquesta, com hem dit, estava interferida a causa de la pressió que havia rebut i que rebia del castellà.

El català parlat de l'època, doncs, no constituïa un model de referència, atès que les gairebé quatre dècades de dictadura, amb el castellà com a única llengua oficial, l'havien interferit significativament. Aquest fet va donar lloc a una posició que defensava que els mitjans de comunicació havien de donar preferència, gairebé en exclusiva, a la depuració de la llengua, amb l'objectiu d'eliminar-ne la interferència esmentada.

1.2. La polèmica entre *heavies* i *lights*

Aquest va ser el cas de mitjans com l'*Avui*, Ràdio 4 i el circuit català de RTVE, que van aplicar un model de base estrictament normativa. De seguida es va constatar que el seguiment estricte de la norma podia provocar poca agilitat en el model, cosa que va ser denunciada per alguns assessors lingüístics dels mitjans, sobretot els més joves, que tenien idees renovadores: volien que el català dels *media* fos una eina eficaç de comunicació entre els mitjans i la societat, i alhora que s'adaptés a les diferents situacions comunicatives. La defensa d'aquest model renovador i les reaccions adverses van originar el debat conegut com la "polèmica entre *heavies* i *lights*", que es va estendre entre els anys 1982 i 1992. Aquesta discussió va tenir un caràcter generacional. Els models conservadors els aplicaven lingüistes ja consolidats, alguns dels quals havien vetllat per l'idioma abans o durant el franquisme. Els models renovadors, en canvi, eren obra d'assessors lingüístics joves.

D'acord amb aquests factors, podem dir que en aquesta polèmica hi va haver aquestes dues grans posicions. La primera la conformaven els responsables lingüístics dels *media* que aplicaven models renovadors. La segona, de plantejaments més conservadors, era heterogènia i les principals aportacions que va rebre provenien de responsables lingüístics d'altres *media*, de la universitat dels territoris de parla catalana i de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'adjectiu anglès *light* designava els responsables lingüístics dels *media* (com Catalunya Ràdio, Televisió de Catalunya i el Diari de Barcelona, per exemple) que van aplicar models renovadors. Apostaven per un patró diferent del que els havien ensenyat i els havien fet aplicar en els primers mitjans, sobretot a l'*Avui* (entre 1976 i 1987) i també a Ràdio 4. Eren partidaris d'adequar la llengua als mitjans prenent com a base la parla quotidiana.

Dos joves correctors de la primera etapa del diari *Avui*, Ricard Fité i Ferran Toutain, van expressar els seus postulats en dos articles, publicats l'any 1982, en què mostraven la seva disconformitat amb el model de l'*Avui*, basat en el seguiment estricte de la norma de l'Institut d'Estudis Catalans, amb "preferència per les solucions més «literàries»" i "l'ús sistemàtic de formes allunyades de les castellanques corresponents, sense tenir en compte si el terme preferit era prou estès i si el relegat era realment condemnable" (Fité, 1992b, pàg. 47).

Prèviament, des de les revistes *Ciència* i *Crònica* ja s'havien engegat models que es desmarcaven dels que s'havien aplicat en els primers mitjans:

"Les revistes *Ciència* i *Crònica* (i *El Món* més tard) es van proposar fer servir un model de llengua normal, sense afany decorativistes pretesament més genuïns i superant la dependència que de fet comporta la pràctica obsessiva de descastellanitzar a ultrança, aplicada a termes catalans [...] que s'assemblaven «perillosament» a la llengua veïna, i amb la voluntat explícita de desmarcar-se del model monocolor, inflexible i excèntric que practicaven a l'època els mitjans..."

R. Fité (1992d, pàg. 572)

Referència bibliogràfica

Aquest episodi es pot aprofundir amb la lectura següent:

D. Casals (2001). "Les polèmiques entre *lights* i *heavies*. Repercussions del debat en l'elaboració dels models lingüístics per als mitjans de comunicació en català". A: M. À. Pradilla (ed.). *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana* (pàg. 127-162). Benicarló: Alambor ("Llengua i País", 6).

Referències bibliogràfiques

Per a més informació sobre aquesta polèmica, podeu consultar els treballs següents:

R. Fité (1992). "Volem una llengua moderna". A: GEC. *El barco fantasma*. Barcelona: Llibres de l'Índex.

F. Toutain (1992). "Per un ús normal del català". A: GEC. *El barco fantasma*. Barcelona: Llibres de l'Índex.

El 1983, a conseqüència de les discrepàncies que van mantenir amb el seu cap, Joan Fortuny, aquests joves filòlegs van aprofitar l'oportunitat d'abandonar el diari per a situar-se al capdavant de la direcció lingüística de nous mitjans, on van col·laborar en l'elaboració dels seus models de llengua: TV3 (Ferran Toutain), emissores de la CCRTV (Ricard Fité i després Oriol Camps), *Diari de Barcelona* (Xavier Pericay) i *Avui* (Ricard Fité, que hi va tornar el 1987 com a cap de correctors). Reconeixien que, en mitjans com l'*Avui*, s'hi havia usat el mateix registre independentment del nivell de formalitat de la situació comunicativa. La nova situació va fer plantejar-se la creació de registres adequats als espais dels *media*, que superaven "la idea tradicional que només concebia l'existència d'una única manera lícita d'escriure i parlar, segons l'exemple dels millors escriptors" (Fité, 1992c, pàg. 66).

La feina dels lingüistes joves al capdavant de la direcció dels *media* en català va donar com a resultat uns models lingüístics i estilístics que van tenir una certa acceptació per part tant dels professionals dels mitjans com de l'audiència. Les propostes d'aquest col·lectiu renovador es basaven en aquests sis aspectes:

- el reconeixement de la normativa de l'IEC,
- l'adequació de la normativa als mitjans,
- la distinció de diferents registres,
- l'aproximació a la parla,
- el predomini del dialecte central, i
- la identificació dels periodistes i de l'audiència amb el model.

L'any 1987, amb la incorporació de Ricard Fité com a responsable de l'àrea de llengua, l'*Avui* va reorientar el seu model. Va considerar la normativa (la correcció) –base de l'antic patró–, però adaptant-la als mitjans.

En aquest sentit, s'hi van adoptar formes generals i es van excloure arcaïsmes o formes antigues, es van preferir els mots corrents (*cap* en lloc de *vers*), la veu activa en lloc de la passiva, la frase curta i l'ús més limitat de la subordinació, entre d'altres.

És destacable que el model propugnat pels assessors lingüístics joves es basés en el dialecte central. Ricard Fité defensava així aquesta opció:

"...en el cas dels mitjans de comunicació d'abast nacional, que generalment emeten des de Barcelona, és normal que la varietat estàndard que divulguen tingui una forta base del dialecte oriental, en la mesura que els seus professionals pertanyen a l'àrea del català oriental, i la majoria dels oients també. Per aquest motiu, doncs, el model de llengua d'aquests mitjans dóna preferència a les realitzacions orientals, sobretot en els aspectes morfosintàctics i lèxics, i respecta la fonètica dialectal de cadascú, degudament estandaritzada."

R. Fité (1992d, pàg. 577)

D'altra banda, el *Diari de Barcelona* va transgredir alguns punts de la normativa. Va optar per l'ús exclusiu de la preposició *per*. L'autor del seu model lingüístic, Xavier Pericay, deia que la "supressió de la preposició composta *per a* ha de ser considerada com una norma d'ús del bloc oriental del domini i de bona part de l'àrea nord-occidental, on tothom des de fa segles fa servir només *per*..." (1987).

La majoria d'aquests filòlegs es va aplegar en el Grup d'Estudis Catalans, que el 1991 va publicar una selecció de les seves intervencions sota el títol *El barco fantasma*. Aquest volum incloïa una proposta de modificació de la normativa que va ser tramesa a la Secció Filològica de l'IEC perquè la tingués en compte a l'hora d'elaborar el diccionari normatiu. D'aquest col·lectiu, en formaven part, a més dels esmentats Oriol Camps, Ricard Fité, Xavier Pericay i Ferran Toutain, altres assessors lingüístics com Carles Camps, Carme Casals, Dolors Casals, Josep M. Fulquet, Xavier Lloveras i Joan Sellent.

D'altra banda, els membres del sector *heavy* s'aglutinaven al voltant de tres grups contraris als postulats dels models renovadors: assessors lingüístics de mitjans amb un model conservador, la universitat de parla catalana i l'Institut d'Estudis Catalans.

En l'àmbit dels mitjans, els responsables de correcció dels primers *media*, com ara l'*Avui* i el circuit català de RTVE, van reaccionar en contra dels models renovadors. N'és un exemple la posició –recollida per Ivan Tubau– del responsable d'aquest darrer mitjà, en relació amb l'aspecte dialectal, referint-se als responsables lingüístics renovadors:

"Com que tots són de Barcelona, ciutat, no han conegut més català que el del seu carrer i han descobert el català com a llengua de cultura quan han arribat a la universitat. I com que el català de la universitat no coincidía amb el del seu carrer, han retrocedit a les propostes del tipus «el català que ara es parla» i han volgut sortir de la línia [...] tradicional."

I. Tubau (1991, pàg. 125)

L'àmbit universitari també va reaccionar en contra d'alguns aspectes dels models renovadors. Entre 1985 i 1986 els departaments de Filologia Catalana de les universitats d'Alacant, València, les Illes Balears i Perpinyà, i l'Estudi General de Lleida van intervenir davant del Govern de la Generalitat de Catalunya perquè vigilés el model de català emprat pels mitjans de la CCRTV. No el consideraven satisfactori ni per la correcció normativa ni per la representació geolectal. Centrant-se en la Televisió de Catalunya, les universitats denunciaven, d'una banda, el desequilibri geolectal, ateses la presència de formes barcelonines i l'absència de veus occidentals, i, de l'altra, l'ús de castellanismes innecessaris.

Una tercera veu contrària a determinats aspectes de la llengua dels *media* va ser el mateix Institut d'Estudis Catalans. El 22 d'abril de 1986, la Secció Filològica va aprovar el document "La llengua catalana en els mitjans de comunicació de massa i especialment en la televisió", en el qual constatava que la

varietat difosa per TVC era pràcticament la modalitat barcelonina. Per a corregir aquest desequilibri dialectal, l'autoritat acadèmica proposava l'augment de locutors, de veus *en off*, de doblatges i d'espais informatius nord-occidentals. I recomanava, així mateix, seleccionar veus i diccions genuïnes, i també afavorir la consolidació d'un estàndard flexible que, d'una banda, aconseguís reconeixement i identificació per part de la comunitat catalanoparlant, i, de l'altra, atorgués atenció informativa a totes les àrees del domini lingüístic.

La mateixa Secció Filològica va fer pública una altra declaració, el 21 de setembre de 1990, en què, a més de reiterar-se en la necessitat de participació dels dialectes en el model dels *media*, indicava també que s'hi havien trobat tendències lingüístiques simplificadores –com la reducció de *per a* a *per* en el *Diari de Barcelona*– que potenciaven la substitució, fragmentaven l'idioma i el limitaven.

Aquesta polèmica va semblar la llavor que els actuals models lingüístics dels *media* en català han sabut fer créixer. L'afaiçonament d'aquests patrons ha begut, sobretot, dels postulats *light*, però ha evolucionat i s'ha anat llimant amb el temps, amb la pràctica diària i amb el consens i, en general, ha evitat els radicalismes. Aquell debat va ser, en definitiva, una sacsejada que convenia a la llengua i a la societat en un moment històric amb l'objectiu de fer-nos adonar que calia modernitzar-nos novament, com hem estat capaços de fer, en qüestions lingüístiques, en altres èpoques.

1.3. Els mitjans audiovisuals públics

1.3.1. Catalunya Ràdio

La Corporació Catalana de Ràdio Televisió (CCRTV) es va gestar durant l'any 1982 i va ser creada per la Llei 10/1983, del Parlament de Catalunya. A l'empara d'aquesta norma, el 20 de juny de 1983 es va fer la primera emissió de Catalunya Ràdio. Ricard Fité va encarregar-se d'organitzar-ne el Departament d'Assessorament Lingüístic i d'establir-ne el primer model lingüístic. Ho va fer en dos documents que va elaborar durant els tres primers anys d'emissions: *Orientacions per a l'ús de la llengua a Catalunya Ràdio i RAC* (1986a) i *Principals faltes davant del micròfon* (1986b). El primer provenia del buidatge d'obres de descripció i prescripció lingüística, i el segon, dels errors recollits durant el primer trienni d'emissions. L'any 1992, sota la direcció d'Oriol Camps (que hi havia arribat el 1987), aquests dos documents mecanografiats es van refondre en les *Orientacions lingüístiques* (1992).

El model d'aquestes emissores tenia l'objectiu d'acostar-se a la llengua parlada i d'ajustar-se a la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Hi havia també qüestions fixades en el model a partir d'un consens normatiu creat o establert fins aleshores (per exemple, en el cas dels verbs *ser* i *estar* o de les preposicions

per i per a). Tanmateix, hi havia alguns punts de discrepància amb la normativa, com ara la recomanació que la *ela* geminada (*l-l*) es pronunciés com una *ela* simple.

D'altra banda, el model de les emissores de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals va optar per l'adequació de la llengua al canal radiofònic. Prenia com a base de la seva construcció els gèneres radiofònics. Establia que el missatge s'havia de redactar i dir planerament perquè el receptor el pogués descodificar sense cap dificultat. Per això, les *Orientacions* desaconsellaven l'ús de proposicions subordinades entre subjecte i verb o l'ús d'elements anafòrics. Des del punt de vista geoelectal, el model fixat tenia en compte, sobretot, el dialecte central. Era la mateixa línia que seguiria TV3, tal com es va posar de manifest en el seu llibre d'estil:

“...el fet que en fonètica i en morfologia hàgim optat per descriure la modalitat d'estàndard del català central no significa atorgar cap preeminència a aquesta varietat per damunt de les altres varietats estàndards del català. Ens hi han portat només raons d'eficàcia, derivades no tan sols de la circumstància que més del noranta per cent dels locutors de TVC pertanyen efectivament a l'àrea del català central, sinó sobretot perquè si haguéssim entrat en detalls de les altres modalitats estàndards ens hauríem vist obligats a una casuística complexa i impròpia d'un promptuari pràctic.”

TVC (1995, pàg. 6)

Tanmateix, en les *Orientacions lingüístiques* de Catalunya Ràdio hi havia criteris referits a altres geoelectes com el nord-occidental, el valencià i el balear, i no n'hi havia sobre l'alguerès i el septentrional. Una gran part dels trets recollits en el model planificat de Catalunya Ràdio són fonètics, i s'inclouen també en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*.

L'any 2006, el contingut de les *Orientacions lingüístiques* es va integrar, juntament amb els criteris lingüístics de TVC, en l'*ésAdir*, el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, del qual parlarem més endavant.

1.3.2. Televisió de Catalunya

El document *Elocució i ortologia catalanes per a ús de locutors de ràdio i televisió* va constituir el primer conjunt de criteris per als locutors de Televisió de Catalunya (TVC). El 1985 la Comissió de Normalització Lingüística de TVC va sistematitzar els criteris lingüístics dels informatius. Les directrius es van inserir en el butlletí *És a dir* (1988) i en la revista *Orientacions lingüístiques* (1988-1989). Així mateix, l'any 1993 es van publicar unes *Orientacions lingüístiques per al doblatge*, a més de les directrius sobre subtitulació elaborades pel Departament de Teletext.

L'any 1995 es va publicar *El català a TV3. Llibre d'estil* (1995), que s'articula en quatre blocs. El primer recull els criteris de pronúncia dels sons del català i també de topònims i antropònims estrangers. El segon recull els criteris de morfologia i sintaxi i el tercer abraça el lèxic. El quart i últim es dedica a les convencions dels rètols, els subtítols i el teletext (Casals i Faura, 2010).

L'obra *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge* (1997) és un complement del llibre d'estil esmentat, que fixa directrius d'ús per al doblatge, fa recomanacions de caràcter sintàctic i encara inclou més consells de fonètica i lèxic, a més d'atendre les interferències en la traducció. Els annexos recullen un vocabulari militar, taules de conversió de mesures i títols de pel·lícules en català (Casals i Faura, 2010).

En l'evolució del model lingüístic difós de Televisió de Catalunya es poden distingir dues grans etapes. Aproximadament entre l'inici de les emissions i el començament de la dècada dels noranta es pot veure una etapa en què predomina una voluntat educadora en el model lingüístic, en què destaca, associada als programes corresponents, l'estàndard formal. D'aleshores endavant, podem veure com el model es diversifica i inclou també formes per als espais de registre informal, per exemple, els programes d'entreteniment.

Primera etapa

De la primera etapa del model lingüístic de Televisió de Catalunya n'analitzarem aquestes variables: el seguiment de la normativa, la presència dels dialectes del català, l'adaptació als registres i la competència lingüística dels periodistes.

1) Seguiment de la normativa

En la primera etapa, la base del model de TVC va ser la normativa establerta per l'Institut d'Estudis Catalans. Aquesta aplicació s'accentuava en els textos informatius –de base escrita i redactada–, que van ser el producte majoritari de la primera etapa de TV3. La norma s'aplicava també als dramàtics i als dibuixos animats. El model d'aquests programes, l'estàndard formal, era la varietat que volia ser punt de referència per a l'audiència. Amb aquesta acció, TV3 tenia un objectiu educador des del punt de vista lingüístic, adreçat a oferir un model de català parlat correctament, sobretot per a aquella part de l'audiència que no l'havia pogut aprendre a l'escola durant la dictadura. No obstant això, també hi va haver espais que van permetre construir varietats no tan formals, com el de la previsió meteorològica, en què s'usava un llenguatge molt proper a la parla (amb paraules com *calamarsada* i *maregassa*), per bé que també respectuós amb la norma.

En canvi, en programes sense text escrit redactat (com concursos o retransmissions esportives) es detectaven algunes incorreccions conscients amb l'objectiu d'aconseguir versemblança i eliminar-ne rigidesa. En el doblatge, es

va començar a crear un model de col·loquial mediàtic, el primer exponent del qual el constitueix el doblatge de la sèrie de producció aliena *Dallas*, a la qual van seguir *Dancing days* i *L'esclava Isaura*. El patró lingüístic d'aquestes sèries ha esdevingut un punt de referència per a l'audiència quant a l'adaptació als registres.

Pel que fa al mètode de treball, durant els primers anys de Televisió de Catalunya els correctors revisaven els textos al costat dels periodistes que els havien escrit. Aquest procediment resultava més eficaç que la correcció a distància per mitjà d'una aplicació informàtica, perquè deixava clars als autors dels textos els errors que havien comès.

2) Representació dels dialectes

El dialecte central va ser la base, gairebé exclusivament, del model lingüístic de la primera etapa de Televisió de Catalunya:

“...el fet que en fonètica i en morfologia hàgim optat per descriure la modalitat estàndard del català central no significa atorgar cap preeminència a aquesta varietat per damunt de les altres varietats estàndards del català. Ens hi han portat només raons d'eficàcia, derivades no tan sols de la circumstància que més del noranta per cent dels locutors de TVC pertanyen efectivament a l'àrea del català central, sinó sobretot perquè si haguéssim entrat en detalls de les altres modalitats estàndards ens hauríem vist obligats a una casuística complexa i impròpia d'un promptuari pràctic.”

TVC (1995, pàg. 6)

3) Adequació als registres

La primera etapa del model lingüístic es caracteritza per alguns punts d'inadequació a les diferents situacions comunicatives. El problema s'originava en el fet que en alguns espais informals s'hi usaven solucions pròpies dels registres formals. Hi influïa, naturalment, que el model informal encara era a les beceroles. En aquest sentit, el patró inicial no preveia formes col·loquials genuïnes com *aixins* o *allavorens* i *poguer*, però sí que considerava paraules com *malparit* i renecs com *hòstia*. La voluntat normativitzadora bandejava solucions genuïnes com els indefinits *bastanta* i *prou*, i les formes verbals *sigut*, *tindre* i *vindre*, que se substituïen per formes alternatives que tenien més bona consideració social. Per a aconseguir versemblança en programes informals, s'usaven recursos sintàctics com anacoluts, el·lipsis, juxtaposicions, repeticions i tematitzacions, entre d'altres. També es recorria, per la banda del lèxic, a expressions, locucions i frases fetes genuïnes (Segarra, 1995).

4) Competència lingüística dels periodistes

Una gran part dels primers locutors i redactors de TVC no havien après el català a l'escola, perquè estava prohibit, i havien desenvolupat la seva carrera professional anterior en castellà. El model lingüístic planificat per TVC havia de fer possible que aquests locutors posessin en antena un model de referència del català ben parlat. En el cas dels mitjans de la Corporació, aquest fet era

molt important si tenim present que havien nascut com una eina al servei de la recuperació de la llengua iniciat amb l'adveniment de la democràcia, tal com reconeixen la mateixa Llei 10/1983, de creació de la CCRTV, i la Llei 7/1983, de normalització lingüística a Catalunya.

En el primer estadi es registrava un nivell ortològic acceptable en el cas dels actors i dels dobladors, perquè es disposava d'un model amb tradició, ben consolidat en l'àmbit teatral. Els conductors dels telenotícies s'ajustaven, en general, a la normativa del català, i els desviaments es localitzaven en els periodistes especialitzats i en els corresponsals. Entre els errors de fonètica més freqüents detectats, hi havia la baixa velarització de la *l*, l'obertura excessiva de la vocal neutra, ensordiments, el ieisme, la simplificació de grups consonàntics i la modificació del timbre de vocals tòniques (Casals i Faura, 2010). Pel que fa a la morfologia, a la sintaxi i al lèxic, la revisió dels textos era clau perquè s'ajustessin a la normativa.

Segona etapa

De la segona etapa del model lingüístic de Televisió de Catalunya, n'analitzarem també aquestes quatre variables per veure'n l'evolució respecte de la primera etapa: el seguiment de la normativa, la presència dels geolèctes del català, l'adaptació als registres i la competència lingüística dels periodistes.

1) Seguiment de la normativa

En aquesta segona etapa destaca el fet que el servei d'assessorament lingüístic als periodistes contribueix a la consolidació del model formal dels informatius. Aquest guany s'aconsegueix amb accions directes i amb accions indirectes. Les primeres són la correcció prèvia dels textos i el seguiment posterior de les emissions. Les indirectes són la formació i l'assessorament lingüístics.

No obstant la consolidació de la normativa en el model, es comencen a introduir volgudament solucions no previstes per l'autoritat en espais de ficció com *Plats bruts* i *Una altra cosa*, amb l'objectiu d'aportar versemblança al llenguatge emprat.

La darrera fita més destacada de l'assessorament lingüístic als periodistes la constitueix el portal lingüístic *ésAdir*. Aquesta eina, de la qual parlarem en l'apartat següent, afegeix a les solucions que ja recollien els llibres d'estil dels mitjans de la CCMA, fitxes lingüístiques de la varietat col·loquial de ficció, aplicades en espais d'entreteniment, com ara els concursos, els magazins i les sèries de ficció.

Així, *ésAdir* inclou usos que la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC no admet. Els usos no normatius que aplega són 1.475 en total.

Un exemple d'ús no normatiu que aplega *ésAdir* és la locució *per últim*.

Plats bruts i Una altra cosa

Plats bruts és una comèdia de situació de producció pròpia de TVC, d'estil anglosaxó, emesa entre el 1999 i el 2002. La protagonitzen dos homes joves que comparteixen pis a l'Eixample de Barcelona i que són d'extracció social i manera de ser diferents.

Una altra cosa és un programa d'humor emès per Televisió de Catalunya entre els anys 2002 i 2004, creat per la productora El Terrat i presentant per Andreu Buenafuente.

The screenshot shows the 'és dir' website interface. At the top, there's a navigation bar with 'Portada' and 'Mapa web' on the left, and 'Qui som?' and 'Contacta' on the right. The main header features the 'és dir' logo and the text 'Libre d'estil de la CCMA'. Below this, it identifies the 'Generalitat de Catalunya Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals' and 'CATALUNYA RÀDIO'. A red banner states 'El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA)'. A secondary navigation bar lists various linguistic resources like 'Presentació', 'Model de llengua', 'Gramàtica', 'Lèxic', etc. A search bar is prominently displayed with the text 'Consulta:' and a search icon. Below the search bar, there are radio buttons for 'general' (selected) and 'pel·lícules'. The search results for 'per últim' are shown, indicating it is not in the 'ús general' and not in the 'DIEC'. A sidebar on the right contains social media icons and a 'SEGUEIX-NOS A...' section with links for 'Què és?', 'A qui s'adreça?', 'Què hi trobaràs?', and 'Com ho trobaràs?'.

Fitxa de la locució *per últim* en el portal lingüístic *ésAdir*

L'expressió *per últim* no està admesa per la normativa i sí que ho està per l'*ésAdir*. Amb això, els periodistes dels mitjans de la CCMA la poden usar en qualsevol espai, perquè la fitxa reproduïda diu que aquesta expressió és d'ús general.

A banda d'aquestes solucions vàlides per a qualsevol registre, n'hi ha que només ho són per a usos informals. És el cas del verb *flipar* amb els sentits de 'passar-s'ho molt bé' i 'estar sota els efectes d'una droga o semblar-ho'.

2) Representació dels dialectes

Durant els trenta anys d'història de Televisió de Catalunya, s'han anat incorporant veus d'una gran part del territori catalanòfon a la plantilla d'aquest conjunt de canals, tret del doblatge, que ha continuat essent de base central. Així mateix, també s'han incorporat al llibre d'estil, l'*ésAdir*, una part dels trets lingüístics d'altres dialectes diferents del central. Pel que fa a les veus, de la zona nord-occidental, en són exemples periodistes com Lluís Caelles, Artur Peguera, Francesc Latorre i Josep Maria Soro, i també corresponsals com Empar Marco (País Valencià). D'altres varietats en són mostra Pere Codonyan (Catalunya Nord) i Margalida Solivelles (Illes Balears). Quant a les sèries de producció pròpia, són destacables les intervencions d'actors com Pepa López (*La granja*), el Fèlix de *Ventdelplà* o el mateix Vicenç Cartanyà de *Set de notícies*. Així mateix, TVC ha emès la sèrie *Lo Cartanyà*, ambientada en territori nord-occidental, i darrerament s'ha emès la segona etapa de *Gran Nord*, localitzada al Pallars. Justament per a aquesta darrera sèrie alguns actors centrals han hagut d'assimilar la variant pallaresa del nord-occidental.

En allò que toca al model planificat, l'*ésAdir*, el portal lingüístic dels mitjans de la CCMA, inclou criteris per a l'ús de l'estàndard en altres varietats geolectals. N'és un exemple la fitxa dedicada al vocalisme àton occidental.

3) Adequació als registres

La segona etapa del model lingüístic de TVC preveu solucions per als diferents registres associats als espais de la graella. S'hi detecta la inclusió d'alguns col·loquialismes, per a dotar de flexibilitat el model, sobretot per als casos que volen representar espontaneïtat.

En un informe referit a la qualitat lingüística de la TV en català, el Grup Llengua i Mèdia (2004, pàg. 244) va assenyalar que “les paraulotes es concentren principalment en: a) algunes comèdies de situació d'ambient jove, b) algunes pel·lícules doblades, i c) en els magazins d'humor”. En els espais d'humor (GLiM, 2004, pàg. 244, 247-249), es detecten renecs (*collons, fotre, hòstia, merda*, per exemple), interferències del castellà (com *agobio, arrepentir-se, después i estupendo...*) i col·loquialismes (com *a sac, carinyo, cuartos, disfrutar...*).

A les retransmissions esportives, s'hi empra un estàndard semiformal adaptat a l'espontaneïtat pròpia d'aquestes situacions i, doncs, s'hi usen expressions i fraseologia popular (com ara *Déu n'hi do la trompada...*) i terminologia del futbol (*córner, orsai*), al costat d'algunes incorreccions (*delanter, passe, ha donat nou passades...*), una variable que depèn, finalment, de la competència del locutor (Casals, Faura i Torrent, 2007, pàg. 22-26). En aquests casos, no és possible la correcció prèvia, perquè l'emissió no té base escrita redactada.

4) Competència lingüística dels periodistes

La segona etapa del model lingüístic de Televisió de Catalunya es caracteritza per una millora en la competència dels periodistes. Ho justifiquen, en primer lloc, fets com l'escolarització en català i també el requisit de coneixements lingüístics per a accedir al lloc de treball. Aquesta empresa pública, a més, ha instituït tant la formació permanent com l'assessorament lingüístic, rebut de part dels filòlegs i també amb la consulta d'obres com el llibre d'estil (1995), els *Criteris sobre traducció i doblatge* (1997) i *l'ésAdir* (2006).

1.3.3. El portal lingüístic *ésAdir*

L'ésAdir, com hem avançat, és el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i es pot localitzar a <http://esadir.cat>. És una de les tres parts del *Llibre d'estil de la CCMA* (2010), al costat de la *Guia d'ús* i del *Manual d'estil*. La idea de *l'ésAdir* va sorgir l'any 2003 i la primera versió es va fer pública a la xarxa el 2006.

Portada | Mapa web Qui som? | Contacta

Llibre d'estil de la CCMA

és dir

Generalitat de Catalunya
Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuais

3 CATALUNYA RÀDIO

El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuais (CCMA)

Presentació | Model de llengua | Gramàtica | Lèxic | Topònims | Noms propis | Convencions | Doblatge | Altres llengües | Enllaços externs | Últims canvis

ets a : inici 32306 continguts | Actualització: 10-07-2013

Consulta:

general pel·lícules

SEGUÏX-NOS A...

Llibre d'estil

- Tractament de les xifres
- Indicacions generals de la locució
- Estils de frase
- Ús dels guionets en els textos orals
- Decimals i partitius
- Llengua comuna
- Convencions gràfiques en els textos escrits
- Referències locals en les traduccions
- Tractaments dels noms propis
- Usos lingüístics en la publicitat

més llibre d'estil...

Actualitat

Vocabulari dels Sanfermines

Vocabulari de ciclisme

Noms propis

Vladimír Weiss

Frank-Walter Steinmeier

més noms...

Destacats

- encabat
- *fabricidi
- carriler, -a

Municipis

Comarca i gentilici

- Avinyonet de Puigventós
- Baronia de Rialb, la

més municipis...

Traducció

- gripe / grip
- Un "local" que no cal

més traduccions...

Pel·lícules

Lista de títols

jorn des és dir

informació és dir

Què és?

A qui s'adreça?

Què hi trobaràs?

Com ho trobaràs?

Pàgina principal del portal *ésAdir*

L'*ésAdir* reuneix les directrius lingüístiques que regeixen per a tots els mitjans de la CCMA. El seu contingut prové dels criteris establerts en els documents *Orientacions lingüístiques* de Catalunya Ràdio (1992 [2001]), *El català a TV3*. *Llibre d'estil* (1995), *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge* (1997) i *Llibre d'estil de CCRTV Interactiva* (2005), que han estat modificats i ampliat.

Un llibre d'estil en format electrònic, com l'*ésAdir*, representa una innovació en aquest tipus d'eines, perquè se'n pot actualitzar el contingut permanentment, perquè els periodistes el poden consultar des de qualsevol terminal connectat a la xarxa i perquè és ràpid d'usar, per mitjà d'un camp específic que permet fer cerques. Aquest format ha facilitat que l'*ésAdir* sigui accessible també des de fora de la CCMA i actualment és una eina reconeguda i consultada en àmbits significatius com l'ensenyament i els mitjans de comunicació. Cal afegir que la tecnologia associada a l'*ésAdir* facilita la incorporació de fitxers de so, que permeten sentir, per exemple, la pronúncia d'una paraula catalana en l'estàndard central o en l'occidental, o de topònims i antropònims estrangers. Així mateix, fa possible incloure enllaços a institucions o organismes relacionats amb la llengua, com ara el TERMCAT.

Ultra això, la ubicació a la xarxa de l'*ésAdir* permet conèixer-ne l'audiència que el consulta tant pel que fa a la seva procedència geogràfica com a la quantitat d'accessos que rep.

1.4. Els mitjans escrits: *El Periódico de Catalunya* i *El 9 Nou*

Durant l'època democràtica, la llengua catalana ha estat l'idioma vehicular de diferents capçaleres d'abast nacional i també de mitjans escrits de proximitat. Molts d'aquests han tingut cura d'elaborar un model de llengua planificat que s'aplica en els textos publicats. Entre els més destacats que s'han publicat, hi ha el del *Diari de Barcelona* (1987), el de *l'Avui* (1997) i el d'*El Periódico de Catalunya* (2002). Pel que fa a la premsa de proximitat, el referent és el llibre d'estil del setmanari d'Osona, *El 9 Nou*, per bé que també hi ha altres mitjans que en tenen.

1) *El Periódico de Catalunya*

Es publica també en català des de l'any 1997. Aquesta edició disposa de llibre d'estil des del 2002, les entrades del qual, en paraules d'Antonio Franco al pròleg, han estat redactades específicament per a aquesta edició, sobretot les que atenen els aspectes gramaticals.

En primer lloc, cal subratllar que el model de llengua fixat en aquest promptuari es declara respectuós amb la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. En ocasions, una forma no normativa (com *rebotejar*) és entrada amb una marca que indica incorrecció al costat de l'alternativa acceptada (*rebotar*, 'En bàsquet, capturar rebots') (2002, pàg. 302), per bé que també s'hi admeten formes condemnades per la normativa com ara *mono*, que significa, en l'àmbit de les drogues, 'síndrome d'abstinència' (2002, pàg. 238, extret de Casals i Faura, 2010).

El llibre d'estil d'*El Periódico de Catalunya* presenta totes les qüestions en una llista ordenada alfabèticament. S'hi inclouen tant aspectes gramaticals generals (com ara l'apòstrof, els adjectius, la concordança i els demostratius), com signes de puntuació (és el cas de la coma, el guió i el punt, entre d'altres) i també les convencions (com ara l'ús de la majúscula, la minúscula i les sigles), a més de mots i expressions concrets, sobretot catalans, però també d'altres llengües.

2) *El 9 Nou*

Va ser fundat l'any 1978. Actualment és un periòdic de proximitat que es publica dos cops per setmana. Té dues edicions: una per a les comarques d'Osona i del Ripollès, i una altra per al Vallès Oriental.

La primera edició del seu llibre d'estil es titula *El 9 Nou. Manual de redacció i estil*, que va publicar Eumo Editorial l'any 1991, i és obra d'Eusebi Coromina. Va ser el primer llibre d'estil publicat de la premsa de proximitat en català. S'articula en deu capítols agrupats en tres parts: una de lingüística, una altra de

convencions i una tercera de periodística. Com a novetat significativa, aquesta darrera aprofundeix en els diferents gèneres d'aquest àmbit, a més de fixar criteris per a l'ús d'imatges i altres elements gràfics:

- informatius: notícia, reportatge, entrevista i crònica,
- d'opinió: crítiques, articles, editorials i cartes al director.

Pel que fa al model lingüístic, les qüestions tractades es refereixen, sobretot, a la morfologia i a la sintaxi. Quant a les primeres, s'hi troben directrius d'aspectes nominals (com els plurals en *-os*) i verbals (com la relativa al passat perifràstic). El capítol cinquè tracta l'apòstrof de manera exhaustiva i hi dedica diversos criteris segons la situació en què pot aparèixer (per exemple, davant sigles i acrònims, xifres, *s* líquida o *h* aspirada, entre d'altres contextos). De les qüestions de sintaxi en són exemples la concordança, la posició de l'adjectiu, les preposicions *per* i *per a*, el gerundi de posterioritat, els pronoms relatius, els verbs *ser* i *estar*, etc. (Casals i Faura, 2010).

L'any 2008 es va publicar *El 9 Nou / El 9 TV. Manual de redacció i estil*, amb motiu de la posada en marxa d'una televisió dins del grup d'*El 9 Nou*. En aquest volum són una novetat els capítols següents (Casals i Faura, 2010):

- el capítol segon, dedicat a la informació oral;
- el capítol tercer, dedicat a la fonètica estàndard i la locució, amb criteris ortològics per als locutors, i
- el capítol cinquè, dedicat a criteris de traducció (d'antropònims, topònims, pel·lícules, esdeveniments històrics i disposicions normatives, entre d'altres).

S'hi pot trobar també una llista d'abreviacions i un diccionari d'errors freqüents i de dubtes.

A més dels llibres d'estil que hem exposat, en subratllem d'altres d'apareguts els darrers anys com el *Llibre d'estil de "La Veu de Montcada"* (2002), el *Llibre d'estil de COMRàdio* (2008) i el de l'Agència Catalana de Notícies (2010), i d'altres en fase d'elaboració com *El llibre d'estil d'"El 3 de Vuit"*, setmanari del Penedès. Hi ha altres mitjans que disposen, des de fa anys, de criteris de llengua que no estan publicats, però que circulen internament per les redaccions. És el cas d'*El Punt* i de *Regió 7*, entre d'altres.

1.5. Estructures empresarials al servei de la qualitat lingüística

1.5.1. La Unitat d'Assessorament Lingüístic de Catalunya Ràdio

L'any 1983 es va constituir el Departament d'Assessorament Lingüístic de Catalunya Ràdio, que posteriorment es va anomenar Unitat d'Assessorament Lingüístic, la UAL. Des d'aleshores el nombre mitjà de professionals que hi ha treballat ha variat dels sis inicials als dotze actuals. Les funcions que han desenvolupat aquests assessors lingüístics són (Casals, 2003; Camps i Casals, 2004):

- la revisió dels textos i la seva adequació al llibre d'estil;
- l'assessorament lingüístic als periodistes;
- l'elaboració i la revisió del llibre d'estil;
- la formació lingüística, i
- l'avaluació de coneixements de català en les proves d'accés.

Des de l'inici d'aquestes ràdios, la major part dels recursos s'ha centrat a revisar textos, especialment els informatius. Aquesta revisió consisteix a comprovar si un text escrit per un redactor s'ajusta al model de llengua fixat en el llibre d'estil de la casa: això és, que el text se subjecti a la normativa i que s'adeqüi a la situació comunicativa de l'espai radiofònic corresponent.

Durant aquests anys, la metodologia de treball ha canviat. Primer, els assessors lingüístics supervisaven els textos al costat dels periodistes, cosa que feia que s'adonessin de les seves incorreccions i de les solucions que els primers els proposaven, i evitava alhora un intervencionisme excessiu. No obstant això, aquest sistema tenia inconvenients perquè les correccions marcades podien dificultar la lectura dels textos davant del micròfon.

Des de fa uns anys, gràcies al programa Dalet Plus, els assessors lingüístics tenen accés a una versió electrònica dels textos, en la qual poden fer les correccions oportunes, que s'incorporen directament i no es veuen les marques de correcció. Un cop feta la revisió d'un text, el seu autor el pot recuperar de manera immediata. Aquest sistema és més ràpid i facilita la lectura dels textos (perquè queden ben polits), però no deixa tan clars als periodistes els errors que hi han comès i les correccions que s'hi han fet. Els membres de la UAL també realitzen informes de seguiment dels locutors.

La tercera tasca que desenvolupa la UAL és l'elaboració del llibre d'estil, actualment el portal *ésAdir*. En aquest sentit, fixa i actualitza –de manera coordinada amb els filòlegs de TVC– criteris lingüístics i estilístics, i els posa a l'abast dels periodistes, perquè escriguin i parlin de manera correcta i adequada davant del micròfon. Abans d'incloure un criteri a l'*ésAdir*, aquest és debatut en un fòrum virtual entre els professionals dels serveis lingüístics d'aquesta corporació.

Direcció de la UAL

La primera direcció de la UAL va ser assumida pel filòleg i periodista Ricard Fité fins al 1987, data en què Oriol Camps es va convertir en el nou responsable d'aquesta unitat.

Així mateix, els assessors lingüístics que treballen a la UAL també tenen la missió d'assessorar el personal de la casa sobre aspectes lingüístics. La seva acció sol anar per davant de la preceptiva, perquè s'han de pronunciar sovint sobre problemes de llengua i d'estil lligats a l'actualitat.

Per exemple, la pronúncia d'un topònim (Leipzig) o d'un antropònim (Neymar) estrangers, o la posada en circulació de neologismes per a designar noves realitats (*outlet*), entre d'altres.

La UAL de Catalunya Ràdio s'encarrega també de formar els redactors i els locutors. Al principi, es va requerir un esforç de reciclatge, atès el nivell de llengua dels primers periodistes. Actualment, ja es poden organitzar activitats especialitzades com les dedicades a la improvisació, a la modulació de la veu, a tècniques expressives, etc. És significativa, en aquest sentit, la creació del Centre d'Autoaprenentatge de Catalunya Ràdio (1987), amb l'objectiu d'oferir als professionals amb dèficits lingüístics els materials didàctics adients per a resoldre'ls. D'aquest servei, se n'ocupa un lingüista de la UAL, que disposa del web <http://formacio.esadir.cat>.

és dir formació connecta't

CATALUNYA RÀDIO **3**

ets aquí: [inici](#)

Recursos per aprendre català

SALC + info →
 El SALC, Servei d'Autoformació en Llengua Catalana de la Universitat Pompeu Fabra, ens dóna la possibilitat d'ampliar i de perfeccionar, de mane...

Dictats gencat.cat + info →
 Un total de 188 dictats en línia que corresponen als nivells intermedi, de suficiència i superior. Cada dictat es compon d'un text escrit (arxiu PDF...

Els sons del català + info →
 En aquest espai web trobareu un conjunt de recursos i materials que s'han elaborat per assolir els objectius següents:
a) facilitar l'ensenyà...

Argumenta (UB, UAB, UPC, UPF, UdG, UdL, URV, UVic, UOC) + info →
 Recursos per millorar les competències lingüístiques en l'àmbit acadèmic i professional.

Parla.cat + info →
 Parla.cat és un espai virtual d'aprenentatge que posa a l'abast de tothom materials didàctics per aprendre la llengua catalana. El curs es pot f...

Accés
Per fer un examen del teu nivell de català o exercicis de llenguatge periodístic, necessites tenir un usuari i contrasenya.
Si encara no el tens, et pots adreçar a:
formacio@esadir.cat
i els rebràs a la teva adreça de correu.

Identificació
Nom d'usuari

Contrasenya

Pàgina dedicada a recursos de formació del portal *ésAdir*

En darrer terme, la UAL també elabora les proves de coneixements de llengua catalana per a l'accés als diferents llocs de treball de les emissores radiofòniques de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. Aquesta avaluació es fa d'acord amb el nivell que el conveni laboral fixa per a cada categoria.

D'acord amb aquestes funcions que hem explicat, podem dir que l'existència de la UAL durant aquestes tres dècades ha garantit la qualitat lingüística de les emissions de les ràdios de la CCMA. Aquesta qualitat s'ha aconseguit amb l'elaboració continuada d'un model de llengua, planificat primer en un compendi de criteris i aplicat després en les emissions. Aquesta aplicació s'ha dut a terme per mitjà de les revisions dels textos que escriuen els periodistes i també amb el seguiment posterior de les locucions. La formació lingüística oferta als periodistes ha contribuït a millorar-ne el nivell.

1.5.2. El Departament d'Assessorament Lingüístic i Accessibilitat de Televisió de Catalunya

Televisió de Catalunya va néixer com a instrument al servei de la normalització de la llengua catalana a l'empara de la Llei 10/1983, del Parlament de Catalunya. Va emetre per primera vegada, en període de proves, el 10 de setembre de 1983. Des del primer moment es va proposar la construcció d'un model de llengua de referència. Per a fer-ho, va haver de dotar-se dels recursos necessaris per a aconseguir un patró lingüístic de qualitat que es projectés en la llengua difosa. Aquests recursos es van aglutinar primer en la Comissió per a la Normalització Lingüística de TVC i després en el Departament d'Assessorament Lingüístic, ara anomenat Departament d'Assessorament Lingüístic i Accessibilitat. Aquests serveis lingüístics s'han estructurat en cinc àrees:

- informatius,
- producció interna,
- producció aliena,
- comercial, i
- accessibilitat.

Actualment, la plantilla d'assessors lingüístics està formada per vint persones, als quals es poden afegir col·laboradors eventuais.

Els serveis que ofereix el Departament d'Assessorament Lingüístic i Accessibilitat són els següents:

- la correcció dels textos informatius;
- l'assessorament lingüístic dels programes de producció pròpia amb un filòleg destinat al plató, en cas que els guions no hagin estat revisats abans;
- la presència d'un assessor lingüístic en els programes aliens;
- el seguiment dels locutors (en els casos d'improvisació);
- la formació lingüística del personal de TVC;

- l'avaluació de la competència lingüística dels candidats a parlar per televisió;
- l'examen de les veus de sèries o pel·lícules i l'avís pertinent en cas que hi hagi deficiències lingüístiques, i
- les tasques de subtitulació per a sords i d'audiodescripció per a persones cegues.

Com en el cas de Catalunya Ràdio, TVC també ha aconseguit un model de llengua de qualitat que és referencial per a l'audiència. De fet, bona part de la societat està en contacte amb l'estàndard gràcies a l'acció dels mitjans. Aquests serveis d'assessorament han estat fonamentals per a garantir aquesta qualitat lingüística en els diferents espais televisius: informatius, producció pròpia, producció aliena i publicitat. I l'acció dels seus assessors lingüístics no s'ha fet aïlladament, sinó que s'ha integrat en els equips de producció dels diferents espais i àrees.

2. El paper dels mitjans en la configuració d'un espai de comunicació en català, i en l'educació i la cohesió social

2.1. Bases per a l'establiment d'un espai de comunicació en català

“El problema principal és [...] que no hi ha cap canal de ràdio ni televisió que s'adreci de manera ben explícita i conscient al conjunt de l'àrea de llengua catalana, i encara menys que es concebi a si mateix com un espai on conflueixen proporcionadament la producció i l'univers simbòlic de les diferents regions d'aquest espai lingüístic.”

I. Marí (2008, pàg. 37)

Aquesta constatació d'Isidor Marí justifica que el paper d'uns mitjans que avui no tenim l'hagin hagut de fer, subsidiàriament, d'altres d'alguna de les zones de parla catalana. Aquests han estat, de manera inequívoca, les emissores de ràdio i els canals de televisió de la CCMA.

Els trenta anys d'experiència d'aquests operadors (1983-2013) han posat les bases perquè en una part del domini lingüístic –Catalunya– s'hi hagin consolidat les emissions en català. I aquest fet ha estat possible per l'existència d'un marc jurídic que ha instituït el català com a llengua vehicular d'aquests mitjans públics. A més d'acomplir la funció d'informar i d'entretenir, com a instruments al servei de recuperació de l'idioma, a aquests *media* també se'ls ha encarregat la funció de protecció de la llengua i la cultura catalanes per mitjà de la seva programació, a més de l'atenció informativa al domini territorial de parla catalana.

Els mitjans de la CCMA fan present el domini lingüístic català en la seva programació i han aspirat al fet que les seves emissions arribin a tota l'audiència d'aquestes zones. En ser un territori amb un marc jurídic que empara l'ús de la llengua catalana, Catalunya ha esdevingut, en l'àmbit mediàtic, una àrea referencial per a la resta de zones del domini català, com a model difusor de la llengua catalana i també com a model mediàtic.

En aquest sentit, a l'empara de la Llei 11/2007, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, el mandat marc, aprovat pel Parlament de Catalunya l'11 de febrer del 2010, estableix que els mitjans audiovisuals de la CCMA han de ser “vertebradors de l'espai català de comunicació”, un paper que ha estat reconegut per diferents especialistes.

No ha de sorprendre, doncs, l'afirmació de Josep Gifreu en el sentit que "la responsabilitat nuclear de la construcció d'un espai audiovisual català ha descansat en aquesta corporació" (2007, pàg. 5). En els apartats que segueixen analitzem diferents factors que han fet que els mitjans de la CCMA hagin posat les bases per a un futur espai de comunicació expressat en català.

2.1.1. Els mitjans de la CCMA al territori

Com se situen els mitjans de la CCMA en el domini de parla catalana? Els serveis informatius de TV3 i de Catalunya Ràdio tenen tres nivells d'implantació: les redaccions centrals, les delegacions i les corresponsalies. Les redaccions agrupen la major part dels periodistes i tècnics que intervenen en els espais informatius. Les delegacions reuneixen equips, més o menys nombrosos, de periodistes segons el cas, i les corresponsalies solen aplegar unitats reduïdes, que poden ser d'un o dos periodistes en la majoria de casos.

Bona part de les delegacions i corresponsalies de Televisió de Catalunya i Catalunya Ràdio són dins dels límits administratius de Catalunya, un fet lògic si tenim en compte que és una àrea administrada per la Generalitat de Catalunya. Aquesta institució és la que va crear, el 1983, els mitjans de la CCMA. De manera concreta, en el conjunt d'infraestructures de Catalunya, hi podem comptar les redaccions de Sant Joan Despí (TVC) i de Barcelona (Catalunya Ràdio) i sis delegacions (Girona, Lleida i Tarragona): tres de ràdio i tres de televisió, a més de les corresponsalies corresponents.

Fora de Catalunya, TV3 té una delegació a València, on Catalunya Ràdio té una corresponsalia, una altra delegació a Perpinyà i una tercera a Palma, a més d'una altra a la Vall d'Aran. Encara cal comptar amb la corresponsalia de la Catalunya Nord. L'Aragó catalanòfon es cobreix des de la Delegació de Lleida.

Fora ja del domini catalanòfon, TV3 i Catalunya Ràdio tenen delegació a Madrid, atesos els lligams (polítics, econòmics, etc.) amb l'Estat espanyol i, sobretot, les decisions que s'hi prenen i que afecten Catalunya. N'és una mostra l'emissió en directe de les rodes de premsa en què s'expliquen les decisions que pren el Consell de Ministres del Govern espanyol cada divendres i que es transmeten pel canal 3/24. Encara fora de Catalunya, TV3 té una altra delegació a Bilbao i també disposa de corresponsalies a Brussel·les, París, Londres, Pequín, Jerusalem i Washington. Catalunya Ràdio té corresponsalies a Brussel·les, Berlín, Roma, Washington, Buenos Aires, Moscou, el Caire, Jerusalem, l'Afganistan, Abidjan i Pequín.

2.1.2. Abast de les emissions

Actualment, els mitjans de comunicació de la CCMA es poden rebre des d'arreu per mitjà de la xarxa, a diferència de quan es van crear, el 1983, que tenien un abast molt més reduït. A Catalunya, la recepció de les emissions es garanteix pels repetidors ubicats en diferents punts del territori, per bé que

Referència bibliogràfica

Per a més informació, podeu llegir aquesta referència bibliogràfica:

J. Gifreu (2007). "20 anys de l'espai català de comunicació. Un objectiu encara possible?". *Documents* (núm. 8, pàg. 1-31).

també és possible rebre-les per mitjà de satèl·lit. Com que fora dels límits de Catalunya, la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals no pot situar-n'hi, han estat institucions culturals privades les que ho han fet, com al País Valencià i a les Illes Balears.

Val a dir que alguns dels repetidors situats a Catalunya han garantit també que les emissions de Televisió de Catalunya i Catalunya Ràdio arribin a diferents indrets de fora de Catalunya, com ara a una part de la Catalunya Nord, fins a Perpinyà. Això ha estat possible gràcies al repetidor situat a Maçanet de la Selva. Per mitjà d'altres repetidors situats al Principat s'arriba també a la Franja de Ponent. Al País Valencià la recepció ha estat possible pels repetidors instal·lats a Castelló (Bartolo), València (Perentxissa) i Alacant (Carrasqueta i Ontinyent) per Acció Cultural del País Valencià (ACPV).

L'any 2007 la Generalitat Valenciana va decretar el tancament del repetidor de la Carrasqueta, per bé que una concentració de persones que s'hi oposaven ho va impedir. El Govern valencià va imposar a ACPV una sanció econòmica de 300.000 euros per haver-se negat a tancar aquest repetidor. ACPV va recórrer contra aquesta decisió governativa davant del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana. Posteriorment, la Generalitat Valenciana va executar el tancament dels repetidors de la Carrasqueta i el de Mondúber (Gandia).

No obstant això, una sentència del Tribunal Suprem del desembre de 2012 i una altra del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana del gener del 2013 van anul·lar les sancions que el Govern valencià havia imposat a ACPV. Aquests fets van motivar la decisió d'aquesta institució de reobrir els repetidors tancats, per bé que en aquests moments el Govern espanyol té les competències en aquesta matèria.

Durant l'any 2012 els governs català i valencià van acordar que les respectives emissions dels mitjans propis arribessin a Catalunya i a València en el moment que el Govern espanyol atorgui un nou canal múltiple al País Valencià.

A les Illes Balears també hi arriben les emissions de Televisió de Catalunya i Catalunya Ràdio. Els mitjans de la CCMA s'ocupen del trasllat del senyal, per mar, des de Catalunya fins a Alfàbia (Mallorca), des d'on el Govern Balear en fa la difusió, per fibra òptica, fins a Menorca (Monte Toro) i Eivissa i Formentera (Sant Llorenç), amb la col·laboració de l'Obra Cultural Balear-Voltor.

De fet, l'intercanvi de les emissions és un element transcendent per a la cohesió de les diferents zones del domini lingüístic. Tal com reconeix Isidor Marí (2008, pàg. 36), "l'audiència de Catalunya continua tenint una familiaritat escassa amb les modalitats de l'estàndard oral d'altres territoris", cosa que s'explica, en part, perquè a Catalunya no hi arriben els programes que s'emeten en català des de les televisions del País Valencià i de les Illes Balears".

2.1.3. Protecció de la llengua catalana

Els mitjans de ràdio i televisió de la CCMA desenvolupen, des de la seva creació, un paper de tutela de la llengua i de la cultura catalanes per a tot el domini lingüístic. Malgrat que va ser la Generalitat de Catalunya la institució que va crear-los, la seva regulació preveu que les emissions d'aquests mitjans protegeixin la llengua i la cultura catalanes a tots els territoris de parla catalana. La mateixa Llei 10/1983, de creació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, ja establí que TV3 i Catalunya Ràdio naixien amb l'objectiu de ser líders del sector audiovisual expressat en català, i també de vetllar per la protecció i representació de la diversitat lingüísticocultural del domini.

De fet, la voluntat de promoure la llengua i la cultura catalanes quedava recollida també en els set principis generals de la programació dels canals de la CCRTV, d'acord amb l'article 14 de la Llei de 1983 esmentada. I, així mateix, la *Carta de principis per a l'actuació dels mitjans de comunicació de la CCRTV* recollia l'obligació de:

“Promoure la cultura catalana en les diverses manifestacions creatives i artístiques i afavorir la intercomunicació i l'intercanvi cultural i informatiu entre els ciutadans i les ciutadanes de les terres i països de parla catalana.”

I aquestes obligacions s'estenien també a les varietats geogràfiques de la llengua catalana:

“Les **variants lingüístiques** del català seran presents en els programes de les emissores de la CCRTV, tant per fidelitzar els parlants de tot el domini lingüístic com perquè els radiooients i els telespectadors es familiaritzin amb la diversitat de les varietats territorials de la llengua. En els doblatges se seguirà adoptant la varietat estàndard.”

En aquests mitjans existeix, doncs, la voluntat que les seves emissions arribin a tot el domini lingüístic i que els parlants respectius se sentin identificats amb la varietat lingüística dels productes audiovisuals difosos. Fins i tot, la CCMA imposa la inserció, sempre que sigui possible, de personatges amb parles de tot el domini lingüístic:

“Els telefilms, pel·lícules i sèries de ficció creen, inevitablement, models lingüístics (perquè afecten la qualitat de la llengua) i sociolingüístics (perquè imposen uns determinats usos lingüístics). Per això, també en aquests casos **és convenient que, sense afectar la versemblança de l'acció, sigui possible visualitzar la integració dels personatges en la comunitat lingüística catalana**, així com divulgar els models i registres lingüístics escaients.”

CCRTV (2006, pàg. 10)

2.1.4. Representació del territori

Les àrees que s'atenen informativament des dels mitjans de la CCMA són, sobretot, el Principat de Catalunya, i també les Illes Balears i el País Valencià. De fet, la presència d'aquestes dues darreres zones als espais informatius de TV3 i Catalunya Ràdio depèn de l'excepcionalitat dels fets que s'hagin d'explicar. Per exemple, les reunions del Govern de la Generalitat de Catalunya són objecte

d'informació al telenotícies de TV3 o en un informatiu de Catalunya Ràdio, però no ho són, de manera regular, les reunions de l'executiu del País Valencià o del de les Illes Balears. En tercer lloc, de manera menys sovintejada, són presents a la informació dels mitjans de la CCMA la Catalunya Nord, la Franja de Ponent i Andorra i, amb una freqüència més baixa, l'Alguer, que hi apareix més esporàdicament.

Un dels pocs espais –per no dir l'únic que s'emet de manera diària– que representa la major part –però no tot alhora– del domini lingüístic català és la informació meteorològica, tant de TV3 com del canal 3/24. Les zones de parla catalana hi apareixen per mitjà de la cartografia, de les dades de la previsió que dóna el meteoròleg i també en els subtítols que informen de la temperatura i de la humitat relativa.

2.1.5. Tractament de la informació

En l'elaboració de la informació sobre les àrees catalanòfones de fora de Catalunya, els mitjans de la CCMA adopten un punt de vista principatí a l'hora de seleccionar els continguts. Generalment, el que determina la tria d'un fet ocorregut en aquests territoris és la seva relació amb Catalunya. En són un exemple els viatges de representants d'institucions catalanes a aquestes altres zones.

En aquest sentit, són també objecte de regulació dels principis de la CCMA esmentats les relacions de diversa naturalesa que hi ha entre els territoris de parla catalana:

“Aquest compromís conviu amb la voluntat d'afavorir la intercomunicació global i l'intercanvi cultural i informatiu entre la ciutadania dels països i territoris de parla catalana, possibilitant la consolidació d'un espai comunicatiu comú, i entre els catalanoparlants d'arreu del món, sense renunciar a àmbits lingüístics més amplis.”

La presència de fets de les altres àrees del domini als espais informatius de la CCMA té l'objectiu de fer aflorar una consciència lingüística de la comunitat de parla catalana. En aquest sentit, el *Llibre d'estil de la CCMA* (2010) adopta la denominació *Països Catalans* per a referir-se als territoris de parla catalana, un criteri que contrasta amb l'etapa immediatament anterior, en què aquesta designació s'evitava. De fet, al final de la dècada anterior hi va haver una campanya contrària a aquest ús perquè els seus detractors consideraven aquesta expressió signe de la identitat catalana.

La situació de la llengua catalana als diferents territoris també és objecte d'informació per part dels mitjans de la CCMA. En aquest sentit, tant TV3 com Catalunya Ràdio denuncien, quan tenen l'ocasió, determinats atacs contra la llengua catalana en determinades zones del domini. En aquest sentit, han estat notícia les accions dutes a terme per diferents governs, com el balear o l'aragonès, en matèria de política lingüística.

A continuació es mostra una notícia en què s'explica la reacció de diverses autoritats de l'Aragó davant de l'aprovació de la nova Llei de llengües en aquesta comunitat. Aquest text va ser emès per Catalunya Ràdio i per Catalunya Informació el maig del 2013:

“La Franja de Ponent portarà la Llei de llengües de l'Aragó davant la justícia. És un dels acords de la nova «Declaració de Mequinensa» que aquest dissabte han pactat una trentena d'alcaldes de diferents colors polítics, però tots de pobles aragonesos catalanoparlants. El document relleva la primera declaració que fa 30 anys va posar les bases de la protecció de la llengua catalana a l'Aragó.

Només un alcalde del Partit Popular hi ha assistit, la resta, socialistes, de la Chunta Aragonesa, el Partit Aragonès i Convergència de la Franja, han renovat, en una imatge històrica, el compromís de la zona oriental de l'Aragó per a la protecció de la llengua catalana. No volen que se la denomini «lapao». Pili Andreu és regidora a l'oposició de Nonasp, al Baix Aragó.

[...]

Els alcaldes volen que es derogui la Llei de llengües i per això estan disposats a arribar, si cal, a les institucions europees, començant pel Tribunal Constitucional. Ho ha explicat l'alcalde del Campell, Josep Anton Chaubell.

[...]

Els acords de la declaració han quedat clars: petició de derogació, protecció del català a les escoles de la Franja i accions judicials. En el terreny polític, es presentaran mocions a tots els ajuntaments.”

També hi són objecte de la informació la situació sociolingüística i les manifestacions culturals en català.

D'altra banda, els mitjans de la CCMA també tenen l'objectiu d'instruir l'audiència fent visibles les diferents zones del domini català. Parlar d'un d'aquests territoris significa acostar al públic una realitat cultural i lingüística fins aleshores desconeguda, totalment o en part, i que està allunyada administrativament i geogràfica. Així mateix, visualitza la varietat lingüística del territori, d'acord amb el seu llibre d'estil:

“La CCMA contribueix a normalitzar l'ús de la llengua i a consolidar el català estàndard oral i escrit, amb respecte per la variació dialectal. El seu model de llengua engloba les diferents varietats geogràfiques i de registre, adaptades a les diferents situacions comunicatives, per arribar a un públic ampli i heterogeni.”

CCMA (2010)

Amb la presència de veus de tot el territori, els mitjans de la CCMA protegeixen la diversitat geolectal del català. En aquest sentit, les emissores de ràdio i els canals de TV d'aquest ens, durant aquestes tres darreres dècades, si bé van partir d'una plantilla majoritàriament central, han anat augmentant, progressivament, el nombre de periodistes nord-occidentals. De fet, aquest geolecte és el segon més present a les redaccions de Televisió de Catalunya i de Catalunya Ràdio; el segon lloc l'ocupa el balear, amb dos professionals, i el valencià només té dos representants a TV3 i no en té cap a la ràdio.

Amb mesures com les exposades, els mitjans de la CCMA pretenen crear i potenciar el sentiment de pertinença a una comunitat lingüística i, per tant, cohesionar-la.

2.2. Educació i cohesió social des dels *media* en un món globalitzat

Com a reflex del món actual i de la realitat informativa que atenen, els mitjans de comunicació de Catalunya s'ocupen dels aspectes que conformen l'actualitat, com ho és el fenomen de la immigració que vivim al principi del segle XXI. Com a fet quotidià, no només n'informen la població, sinó que també contribueixen a integrar aquestes persones novingudes oferint-los models de comportament lingüístic. Exerceixen, doncs, un paper d'educadors i de cohesionadors de la societat.

Així com els informatius són els espais que ens han acostat diàriament l'actualitat de la immigració, han estat els productes audiovisuals d'entreteniment, sobretot les sèries de producció pròpia, els que ens han ofert patrons d'integració lingüística de la immigració. Aquests patrons s'han adreçat a l'audiència, tant als autòctons com als al·lòctons, amb l'objectiu de mostrar-los una manera de comportar-se lingüísticament i, en definitiva, d'educar-los.

Les sèries de producció pròpia de Televisió de Catalunya (*Temps de silenci*, *El cor de la ciutat* i *Ventdelplà*, per exemple) han mostrat casos d'immigrants com a reflex de la realitat en què vivim en barris i poblacions de Catalunya. Aquesta immigració reflectida representa tant les persones arribades a Catalunya procedents d'altres zones de l'Estat durant la segona meitat del segle XX com els novinguts durant la primera dècada del segle XXI.

2.2.1. Integració lingüística dels immigrants del segle XX a la televisió

Durant el franquisme van ser característics els desplaçaments de persones d'altres zones de l'Estat –sobretot del sud– en direcció a Catalunya amb l'objectiu de buscar prosperitat econòmica. De la mateixa manera podem recordar la sortida d'espanyols cap a Alemanya per a fugir de les misèries de la postguerra espanyola. Com a exemple del primer cas, la sèrie *Temps de silenci* va tractar la immigració que va arribar, durant la dictadura, a Catalunya procedent d'altres zones de l'Estat.

En la sèrie esmentada són representants d'aquest tipus d'immigració els personatges de l'Antonio i l'Avelina, el matrimoni Hernández-Utrera. Van arribar a Catalunya procedents d'Andalusia i es van encarregar de regentar la porteria de l'edifici propietat dels Dalmau, una família de l'alta burgesia barcelonina. En aquesta sèrie, TVC va representar una realitat en què no hi havia integració lingüística, perquè el règim polític de l'època havia establert el castellà com a única llengua oficial i n'havia arraconat les altres. L'Avelina i l'Antonio parlen en castellà entre ells i amb els seus fills, i també amb la resta de personatges tant si tenien el català com a llengua materna com si no. Ho demostren els personatges de la Teresa, l'Hermínia o la Victòria Dalmau. Tothom els parlava en

castellà, sobretot en els capítols que explicaven els anys de la dictadura. De fet, aquest comportament era l'estès entre la població catalanoparlant de l'època: adreçar-se en castellà a un castellanoparlant, encara que el catalanoparlant tingués problemes seriosos de competència en castellà. Així mateix, aquesta sèrie mostrava la integració lingüística dels fills de l'Antonio i l'Avelina, que parlaven en català als catalanoparlants perquè era la llengua del territori i una llengua viva en l'ús col·loquial, i perquè el model que volia transmetre la TVC era la versatilitat dels joves a l'hora d'integrar-se lingüísticament.

Al costat de la sèrie històrica *Temps de silenci*, Televisió de Catalunya ha plantejat la immigració en altres espais d'entreteniment. És el cas de les sèries *El cor de la ciutat* i *Ventdelplà*. En aquesta darrera, els personatges de la Marcela i el Ramiro representen immigrants que provenien d'altres zones de l'Estat durant els darrers anys de la dictadura. A diferència de *Temps de silenci* –sobretot en l'etapa del franquisme–, *Ventdelplà* mostra un model d'integració que té com a objectiu de fer veure a l'audiència que és possible que un castellanoparlant canviï de llengua quan s'adreça a un catalanoparlant. El patró ofert per TVC, d'una banda, situa, en general, el català com a llengua vehicular general de les comunicacions interpersonals. I, de l'altra, és respectuós amb una realitat del país en què existeix un segment social castellanoparlant que només fa ús del castellà (Casals i Faura, 2008).

2.2.2. Integració lingüística dels immigrants del segle XXI a la televisió

Entre el final del segle passat i el començament d'aquest, les onades migratòries van tornar a formar part de l'actualitat. Aquesta arribada de persones, però, va tenir lloc en un context juridicolingüístic diferent del descrit abans, atès que, d'ençà de la represa democràtica, el català, a més de llengua pròpia, és cooficial juntament amb el castellà a Catalunya. D'altra banda, així com en els moviments migratoris que van arribar al país la llengua de la immigració era l'única oficial de l'Estat, al principi del segle XXI no hi ha un únic idioma dels nouvinguts, sinó molts. Només els que vénen de l'Amèrica del Sud i que tenen el castellà com a propi troben que el seu idioma és també oficial a Catalunya. A diferència d'abans, però, el català ara és l'idioma de l'Administració pública del país, del sistema d'ensenyament i dels *media* públics que depenen d'institucions catalanes.

La *Carta de principis de la CCMA* es proposa “que sigui possible visualitzar la integració dels personatges en la comunitat lingüística catalana” (2006, pàg. 10). La voluntat de TVC és capgirar la pauta, establerta de fa anys, que la funció d'interllengua la realitza el castellà amb l'objectiu que aquesta funció passi a fer-la el català.

Un personatge significatiu que representava un immigrant arribat a Catalunya és el Huari, posat en escena per l'actor valencià Nacho Fresneda, de la sèrie *El cor de la ciutat*. Era un home d'uns trenta d'anys procedent de Xauen (Marroc) que va començar a treballar fent de manobre i que es va integrar en una família catalana, la de la Montse.

Pel que fa al seu comportament lingüístic, al principi el Huari va adoptar el castellà com a llengua vehicular, tot i que, progressivament, va anar inserint paraules en català en les seves comunicacions. Malgrat això, amb el seu amic Yusuf, del mateix lloc d'origen, parlava en àrab, de la mateixa manera que quan telefonava a la família. I a la Clara li parlava en castellà.

Els altres personatges de la sèrie se li adreçaven també en català, com a norma. La seva xicota, la Montse, li parlava en català, de la mateixa manera que el Narcís i l'Ivan (els seus fills) i la Teresa (la seva mare). Tanmateix, la Montse feia alguna concessió en castellà perquè hi estava implicada sentimentalment. El Quim, l'amo del taller en el qual treballava el Huari, se li adreçava en català generalment.

El Huari manifestava un alt grau d'integració lingüística, que va anar augmentant progressivament, atès que fins i tot usava el català en ocasions de violència, uns contextos més proclius a fer ús de la seva llengua pròpia. N'és un exemple una baralla amb el David, fill dels Peris, a qui va respondre en català, enmig de crits, de cops i d'insults (...*ets un puto moro de merda!*, li deia el David en aquell mateix episodi). Els elements en català que el Huari va anar inserint en el seu discurs van ser salutacions (*Adéu, que vagi bé*), paraules freqüents (*calés, peles*), expressions lexicalitzades (*no cal*), algunes oracions curtes (*Sí, ja (ho saps)*), cues de frases dites pel seu interlocutor (*Sí cap, sí, uno pequeño; estret? Tu quieres ver mi casa?*) i, en algunes ocasions, renecs i paraulotes.

Amb la presència de casos com el Huari, planificat entre els guionistes i els assessors lingüístics, TVC va oferir a l'audiència una ficció versemblant i representativa de la realitat de la immigració. Amb personatges com aquests, la televisió no només visibilitza aquesta realitat, sinó que també fa un paper educador de la societat, perquè la posa en contacte amb altres realitats culturals i lingüístiques que s'han inserit en la seva societat i que formen part de la globalitat actual. A més, sèries com aquesta també fan una funció de cohesió social, perquè vehiculen patrons d'integració lingüística dels immigrants amb l'objectiu d'oferir-los, de manera gens traumàtica, pautes de comportament perquè adquireixin les habilitats i les competències comunicatives en català. Aquestes pautes també s'adrecen a la població autòctona com a guia per a comportar-se lingüísticament amb els immigrants.

"Tu ets mestre!"

L'any 2003, la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya va posar en marxa la campanya institucional "Tu ets mestre!". Aquesta campanya, present a la premsa, la ràdio i la televisió, tenia l'objectiu que els catalans parlessin en català als immigrants nousvinguts.

Resum

El punt de partida del recorregut traçat en aquest mòdul ens ha portat a la recuperació del català per a l'àmbit públic, que va tenir lloc al final de la dictadura franquista. En aquell moment, l'eclosió dels mitjans de comunicació audiovisuals –ràdio i televisió– va fer aparèixer la necessitat de disposar d'un model d'estàndard, sobretot oral, perquè els periodistes es poguessin expressar adequadament davant del micròfon. Aquest patró es va haver de començar a construir, especialment, amb l'experiència dels primers anys d'emissions, però també amb l'escassa preceptiva de referència, tal com ho demostra el cas de l'emissora Catalunya Ràdio.

Però, tal com hem vist, els models lingüístics dels primers anys no eren coincidents en alguns trets. Hem observat que n'hi havia que prioritzaven, gairebé de manera exclusiva, el seguiment de la normativa, com ara l'*Avui* de la primera etapa (1976-1986), sota el guiatge de Joan Fortuny. Hi havia, tanmateix, altres concepcions de model lingüístic que van aflorar, sobretot, com a reacció renovadora a l'opció normativista. Estaven representats per una generació més jove de filòlegs que denunciaven l'allunyament del model lingüístic de mitjans com l'*Avui* respecte de la parla quotidiana.

Els defensors d'aquests models renovadors i els seus detractors, entre els quals hi havia representants dels primers mitjans, van protagonitzar un debat públic al voltant de quins trets havia de complir el model de llengua més adequat per als mitjans de comunicació de massa en català. Aquest episodi el van dur a terme els partidaris del català *heavy* i els partidaris del català *light* entre els anys 1982 i 1992. I d'aquest debat en són deutors, en major o menor mesura, els models de llengua planificats i difosos dels mitjans de comunicació actuals.

En aquest sentit, hem repassat la configuració i l'evolució del model de llengua i d'estil de les emissores radiofòniques de la CCMA i també el de Televisió de Catalunya. Hem estudiat des dels primers reculls de criteris fins al llibre d'estil actual, la part lingüística del qual està recollida al portal *ésAdir* (<http://esadir.cat>). L'*ésAdir* és, ara com ara, un recurs de referència per als periodistes i assessors lingüístics de la CCMA, i també d'altres mitjans. Aquest instrument, d'accés públic, depassa el món dels mitjans i avui és utilitzat en altres àmbits importants com el de l'ensenyament. Així mateix, també hem repassat els llibres d'estil de la premsa –tant la de gran abast com la de proximitat– expressada en català, per mitjà de dos exponents d'aquests àmbits: *El Periódico de Catalunya* i *El 9 Nou*, respectivament.

La feina d'elaboració dels llibres d'estil i dels models difosos ha estat possible gràcies a l'existència d'estructures encarregades de garantir la qualitat lingüística de les comunicacions. En aquest punt, els mitjans de la CCMA han estat

pioners. Per això, hem repassat les feines que desenvolupen els professionals de la Unitat d'Assessorament Lingüístic de Catalunya Ràdio i també els del Departament d'Assessorament Lingüístic i Accessibilitat de Televisió de Catalunya. El seu paper ha estat i és fonamental perquè als mitjans s'hi utilitzi una llengua que sigui referencial per a l'audiència i que compleixi amb la condició legal d'haver-se d'ajustar a la normativa promulgada per l'Institut d'Estudis Catalans.

Dins de la segona part d'aquests materials, hi hem inclòs un apartat d'anàlisi i de reflexió entorn de l'adaptació als temps actuals dels models de llengua dels mitjans de comunicació i la seva incidència social. La feina feta en aquestes més de tres dècades des de la recuperació del català ha fet que, avui, Catalunya sigui un territori capdavanter en relació amb la resta de zones del domini lingüístic. De la mateixa manera, Catalunya i, més concretament, els mitjans de la CCMA s'han autoimposat de vetllar per la protecció de la llengua i de la cultura catalanes i també de representar el domini lingüístic català a la seves graelles de programació. En aquest sentit, hem vist com l'experiència acumulada en més de tres decennis contribueix a l'enfortiment del sentiment de pertinença a una comunitat lingüística i, per tant, aquesta acció pot haver sembrat la llavor d'un futur espai de comunicació que s'expressi en català.

De la mateixa manera que els mitjans tenen una voluntat educadora posant en contacte la seva audiència amb un model de llengua de referència, més recentment també s'han preocupat de contribuir, des del punt de vista lingüístic, a la cohesió de la societat catalana, oferint models d'integració de la població immigrant, adreçats tant als autòctons com als al·lòctons. Així, Televisió de Catalunya, per mitjà de les sèries de producció pròpia (com ara *El cor de la ciutat* i *Ventdelplà*), ha ofert a la seva audiència patrons de comportament lingüístic per a la integració dels immigrants, tant de la població vinguda durant el segle XX com de la que va arribar a Catalunya al començament del segle XXI. I, com hem vist, TVC hi ha vehiculat un patró que situa el català com a llengua de relació entre nouvinguts i catalans i, en algunes ocasions, fins i tot entre nouvinguts. En aquest marc, les sèries esmentades mostren, de manera gens traumàtica, el procés d'aprenentatge de la llengua per part de les persones nouvingudes.

Bibliografia

- Camps, O.** (1998). "El Centre d'Autoaprenentatge de Catalunya Ràdio". *Llengua i Ús* (núm. 12, pàg. 7-42). Barcelona.
- Camps, O.; Casals, D.** (2004). "La Unitat d'Assessorament Lingüístic de Catalunya Ràdio". *Llengua i Ús* (núm. 30, pàg. 21-25). Barcelona.
- Casals, D.** (2001a). "El primer llibre d'estil de les emissores radiofòniques de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (I): Orientacions per a l'ús de la llengua a Catalunya Ràdio i RAC". *Llengua i Literatura* (núm. 12, pàg. 339-374). Barcelona.
- Casals, D.** (2001b). "Les polèmiques entre *lights* i *heavies*. Repercussions del debat en l'elaboració dels models lingüístics per als mitjans de comunicació en català". A: M. À. Pradilla (ed.). *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana* (pàg. 127-162). Benicarló: Alambor ("Llengua i País", 6).
- Casals, D.** (2003). *El català en antena. 20 anys construïnt el model lingüístic de Catalunya Ràdio*. Benicarló: Onada Edicions.
- Casals, D.** (2007). "Política lingüística: integració o conflicte? Models d'integració lingüística a les telesèries de Televisió de Catalunya". A: *Cultura i municipi. Polítiques Culturals Municipals a Catalunya* (pàg. 132-135). Barcelona: diputacions de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona i departaments de Comunicació Audiovisual i de Periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Casals, D.; Faura, N.** (2008). "La ficción televisiva como creadora de modelos de integración lingüística de los inmigrantes en Cataluña". *Quo vadis Romania* (núm. 32, pàg. 96-117).
- Casals, D.; Faura, N.** (2010). *El català als mitjans de comunicació*. Barcelona: Editorial UOC.
- Casals, D.; Faura, N.; Torrent, A. M. (eds.)** (2007). *Futbol i llengua*. Bellaterra: Publicacions de la UAB.
- Castelló, E.** (2007). *Sèries de ficció i construcció nacional. Imaginant una Catalunya televisiva*. Tarragona: URV.
- Castelló, E.; López, B.** (2007). *Identitat cultural i societat a les sèries de ficció catalanes: dels discursos a la recepció*. Tarragona: Estudis de Comunicació de la URV.
- Catalunya Ràdio** (1986a). *Orientacions per a l'ús de la llengua a Catalunya Ràdio i RAC*. Document d'ús intern.
- Catalunya Ràdio** (1986b). *Principals faltes davant del micròfon*. Document d'ús intern.
- Catalunya Ràdio** (1992 [2001]). *Orientacions lingüístiques*. Document d'ús intern.
- CCMA** (2010). *Llibre d'estil*. Barcelona. En línia a <http://www.ccma.cat/llibredestil/>.
- Coromina, E.** (1991). *El 9 Nou. Manual de redacció i estil*. Vic: Eumo / Premsa d'Osona.
- Coromina, E.** (2008). *El 9 Nou / El 9 TV. Manual de redacció i estil*. Vic: Eumo / Premsa d'Osona.
- Corporació Catalana de Ràdio i Televisió** (2006). *Carta de principis inspiradors de la programació*. <http://ccrtv.cat>.
- Diari de Barcelona** (1987). *Un model de llengua pels mitjans de comunicació*. Barcelona: Empúries.
- El Periódico de Catalunya** (2002). *Llibre d'estil*. Barcelona: Ediciones Primera Plana.
- Faura, N.** (1997). "Els serveis lingüístics a TVC: política d'empresa". A: M. Bassols; A. Rico; A. M. Torrent (eds.). *La llengua de TV3* (pàg. 17-21). Barcelona: Empúries.
- Fité, R.** (1992a). "Volem una llengua moderna". A: GEC. *El barco fantasma (1982-1992)* (pàg. 23-28). Barcelona: Llibres de l'Índex.
- Fité, R.** (1992b). "Avui, del normativisme ultrancer a la llengua de masses". A: GEC. *El barco fantasma (1982-1992)* (pàg. 47-51). Barcelona: Llibres de l'Índex.

Fité, R. (1992c). "Incidència dels mitjans de comunicació àudio-visuals en el procés d'estandardització. Relació entre els usos estàndard i la normativa vigent". A: *Actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, IV* (pàg. 571-577). Palma de Mallorca.

Gifreu, J. (2007). "20 anys de l'espai català de comunicació. Un objectiu encara possible?". *Documents* (núm. 8, pàg. 1-31).

Grup Llengua i Mèdia (2004). "Annex 7: Informe sobre la qualitat de la llengua de la televisió en català". *Quaderns del CAC* (número extraordinari, pàg. 231-264).

Institut d'Estudis Catalans (1990a). "La llengua catalana en els mitjans de comunicació de massa i especialment en la televisió". *Documents de la Secció Filològica I* (pàg. 137-140). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (1990b). "La llengua i els mitjans de comunicació de massa". *Documents de la Secció Filològica I*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (1990c). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Mari, I. (2007). "La consolidació d'un estàndard oral: límits i condicions". *Quaderns del CAC* (núm. 28, pàg. 31-37).

Mari, I. (2008). "La consolidació d'un estàndard oral: límits i condicions". *Quaderns del CAC* (núm. 28, pàg. 31-37).

Ruiz Collantes, X.; Ferrés, J.; Obradors, M.; Pujadas, E. i Pérez, O. (2006). "La imatge pública de la immigració a les sèries de televisió". A: *Televisió i immigració. Quaderns del CAC* (núm. 23-24, pàg. 103-126). Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya.

Televisió de Catalunya (1995). *El català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62 / TVC.

Televisió de Catalunya (1997). *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62 / TVC.

Tubau, I. (1990). *El català que ara es parla: llengua i periodisme a la ràdio i la televisió*. Barcelona: Empúries.

Vallverdú, F. (1986). *Elocució i ortologia catalanes*. Barcelona: Jonc.